

Farkas Árpád: Jegenyekör

Amikor két éve Farkas Árpádról és néhány költőtársáról szoltunk a Tiszatájban, a neki szóló megkülönböztető figyelmet egy ígéretes első kötete váltotta ki, meg az a föltűnő egyszerre jelentkezés, mely a romániai magyar lírában is szokatlannak tetszett. Sepsiszentgyörgyről, a *Megyei Tükör* újságíró-író gárdájából jött Farkas Árpád, Magyar Lajos, Csiki László. Most úgy tűnik, hogy az (a más nevekkal is megbővíthető) együttes ma már nincs meg, de van helyette más, az irodalmi fejlődés, beérés természetes eredménye: költőegyénségek, akiknek újabb kötete az önálló szólást, a saját hangra való rátalálást bizonyítják, és nem feledtetik az indulás körülményeit, hatásait. Magyar Lajos ebből a gárdából egy őst kereső, őst találó példa epikus-lirikus értelmezésével, újraélésével vált ki (*Kőrösi Csoma Sándor naplója*), Csiki László újabban prózát ír, regényéből csak részleteket ismerünk. Farkas Árpád legkövetkezetesebben maradt lírikus (sajátos műfajú jegyzeteit *A Hétben*, *Igaz Szóban* ismerjük, de nem tartjuk lírájával rivalizálónak; második kötete, a *Jegenyekör*, szinte tervszerűen épül rá az első kötetre, jelezve, hogy a költői indulás nem volt véletlen, szokványos elsőkötetes jelentkezés. Sütő András vette észre Farkas Árpádról szólva, hogy benne a hagyomány természetes befogadóra és újrafogalmazóra lelt, s ha az „öregek” félték attól, hogy Farkas Árpád és nemzedéke föl fogja rúgni az örökséget, nem volt okuk rá: ez a nemzedék másképp értelmezi ugyan az örökséget, s talán másutt is tesz hangsúlyt, mint elődeik, de kapcsolata vele tagadhatatlan.

Ez az első téma, amelyik Farkas Árpád előző kötetében is megvolt, itt újra föltűnik, szűkült ugyan, de erősödött is. A forma felől nézve, az erdélyi magyar líra jobbjára szigorú kötöttsége nincs meg benne már, a korai Bartalis szép szóval áradó versnyelvével rokonítható az övé. De nem véletlen, hogy szonettet és balladát is ír, a művesség és a tudatos stílusutánczat a balladában a hagyományhoz való megtérést is jelenti nála. Ám a ballada nem pusztán az élő, gazdagon ma is ható erdélyi népballada sugallata nála, nem is balladát ír, hanem *Balladácskát*, molyan vagáns diákdalt a kedveséhez, s ezzel a József Attilá-s gesztussal hozza közel a legszubjektívebb téma kifejezésére önmagához a leghagyományosabb műformát. (S már az természetesnek tűnik, hogy ilyenkor a rá jellemző nyelvivers-remeklést csinálja: „Jobbra hajlik: kökényágra. Balra hajlik: zuhanásba, temető a férfi ágya már neki.”)

Dózsa alakjának versbevétele csak költői föladatnak tűnhet, a szülőföld hagyományának természetes jelentkezése, vagy költői látomás ez a sor: „dugdossa a tüzes koronát”, de a Dózsa-arc első személyben írott sorai: „Se békém, se bűnöm nincsen... fenséges fölennyel látom gyönyörű fölfalatásom.” — arra figyelmeztetnek, hogy nem pusztán költői fogásról van szó, hanem a személyes ügyről, olyan örökség ébren tartásáról, amelyik túlmutat önmagán, egyszerűségén. Nála Kőrösi Csoma „fanyar fickó” (ez a verse is első személyben íródik!), és a vers vallomásossága utal rá, nem egyszerűen a szülőföld világhírre vergődött nagy fiáról van szó, nem alkalmi vers ez, hanem maga a költő beszél. *Tíz groteszk* közé szorítja be Tomcsa Sándor

nevét, furcsán, rím- és szójátékban idézi meg a vidéki kisvárosban elpangó írói életet, és mintegy kérdőjelet illeszt a Tomcsát ma is körülfogó méltatlan hallgatásra. Aligha lehet véletlen, hogy Farkas Árpád hagyományértelmező gesztusával egy forradalmi ős, egy a népért eléggé, azért világhírt szerző szülőföldi rokon és az ő világát is élő elhalt író emlékét idézi meg. Ez a költőben meglevő és a megidézettekkel harmonizáló tulajdonságokra utal.

Előző kötetében a falusi környezetből való kiszállás közvetlen élményei domináltak. Itt egy életforma pusztulása, átalakulása kerül versbe, nem nosztalgiával, de szeretettel. Erős tájélménye rokonítja őt a régibb s a mostani romániai magyar lírával, de mint ennek a lírának legjobbjainál, a tájélmény nem pusztá leírásban van csak meg, hanem fölfokozza a vers mondandóját és a súlyosuló gondolat terére viszi az olvasót. Jellemző versfordulata a *Dézsakút* című írásában: „Hány arc lüktetett, ahol most arcom, hány ajak csókolta vizét mohó gyermeki csücsörítéssel, ahol most orromba csíp bugzó hidege? Beleájulnak idegeim a felismerésbe, míg milliók szomjával csitítom szomjam.” A megváltozó gyerekkori világ legszembetűnőbb jegyeit idézi föl úgy, hogy világirodalmi párhuzamokra, hazai magyar irodalmi megfelelőkre gondolhatunk. Gyakran visszatérő motívuma az embert lassan elhagyó kedves állat, a ló búcsúzásának, pusztulásának képe. (A kötetillusztráló *Plugor* Sándor erre a mozzanatra építi minden illusztrációját, a verseskönyvnek egy mozzanata ez csupán, de jól érezte a festő, hogy a számszerű sűrű előbukkanásban lényegi ok munkálhat.) A változásnak legjellegzetesebb helye a parasztudvar, amely nem egyszerűen egy hagyományos tárgyi világ pusztulása, átalakulása, hanem annak az életnek külső dokumentuma is. *Parasztudvar* című verse őrzi Nagy László hasonló élményének azonosságát és a példaadó idősebb kortárs szólást szabadító hatását: „... jaj, a gyep, e zöld zivatar, befog, csontjaid őrli már szapora villámaival. Örvénylik az udvar, összecsap fölötted az iszonyat, nyomulnak tovább trágárzöld füvek, gyomok, eltaposottak.”

Egy magatartásforma lehetőségeit keresi Farkas Árpád új kötetében. Ehhez példa lehet történelmi ős, költő előd (József Attila), és költő kortárs (Nagy László, Kányádi Sándor), de a megvalósítás csak magára marad, és a megszenvedést nem lehet kikerülni. Van néhány verse, amelyekben e keresés zavara és kételye is fölbukkan. Leginkább ott, ahol a fölnőtté válás terhét, felelősségét érzi: „Ha férfikort ígértél uram, az ifjúságot mért mosod belőlünk el?” Másutt: „Szél ver minket férfivá...” Költészetének ez az ere viszi el a vágyott, kívánt magatartásformához, a kötet címben jelzett jegyenék példájához: „nincs futamodás”. S ez vonatkozik az emberi magatartásra és a költői szerepre is, a költői hitvallás is ebből újul meg, idegyökerezik: szólni azokért, akik közül az irodalomba jött. A *Lipovánok* című versében írja nem rejtett egyértelműséggel: „Csak kis nép fia néz így: árva tíz ujjrácsai közt a világra; s nem zabál, ha éhes, nem eszik — az élelmet magához vesz!... Ki a szélverésbe már-már beleájul, de tartja magát — teszi, ami kell, akin a tél, a nyár, az ős csak ámul, s bűvölgeti, de nem keveri el, az tudhat így, derékgig földben állva, lefegyverzőn csak adni, áldani, s nagy, szelíd szemmel nézni a világra. Lipovánok, atyámfiai!”

Téli képeiben is hagyomány van, az erdélyi líra kedves tájrajzainak ideje a tél. De Farkas Árpád ebbe a hagyományos motívumba mindig belerajzolja önmagát, a tájvers áttétel nélkül lesz én-vers az ő költészetében. A *Hófűvés*ben írja: „Élni a hó alatt is lehet jó, de csattogó szélben érdemesebb.” Másutt így: „Én még rakom, a Hadisten belé alszik, mélyet ásít; de ha én is elaludnék, ránk küldené a fagy kutyáit!”

Ez a költészet a legszemélyesebb ok kapcsán is erősen kötődik oda, ahonnan vétetett. Írásainak ez a kötődés legerősebben kisugárzó szándéka, ez vonja a maga körébe olvasóját és ez adja okát annak a megkülönböztető figyelemnek, amellyel írásait itt fogadtuk és közöltük. (*Dacia, Kolozsvár, 1971.*)

ILIA MIHÁLY